

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ד מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1182

מסכת מועד קטן ד'- ל' • עדויות א', ד' - א', י'

בס"ד, י"ד שבט תשפ"ב

השבוע בגליון

- ◆ חפירת קבר לאדם חי
- ◆ חציבת קברים באופן סתמי
- ◆ מדוע אין לחפור קבר לאדם גוסס?

◆ נישואין בפורים - מותר?

- ◆ התנשמת נטולת העיניים
- ◆ עד כמה צריך המצורע להתבודד?
- ◆ סיום כתיבת ספר תורה בחול המועד

בשורה לקוראי הגליון!

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

ויכוח לילי במעבה היער

המעשה הבא מסופר על ר' יוזל מנוברדוק, אבי ישיבות נוברדוק, שהקים רשת ישיבות ברחבי רוסיה, בהן עמלו בתורה מאות רבות של בחורים והנהיגו את אורחות חייהם בשיטה מיוחדת אותה פיתח מורם ורובם, הידועה כ"שיטת נובהרדוק".

המעשה שלפנינו ממחיש את גדלותם של גדולי הדורות שעברו, שעמלו ושקדו בתורה הקדושה יומם וליל ומתוך כך הגיעו לדרגות גבוהות של אמונה וביטחון.

יחס של חיבה וכבוד הגה ר' יוזל לשארית נר שעווה שנדדה עמו בכל מסעותיו. וכל זאת מדוע? ובכן, מעשה שהיה - כך היה.

כמי שאהב את השקט וההתבודדות, ייחד לעצמו ר' יוזל בקתה קטנה בלב יער עבות, אליה היה מגיע מידי פעם כדי לעבוד את קונו במסירות.

לילה אחד, היה זה לילה אפל במיוחד, למד ר' יוזל בבקתתו עם אחד מתלמידיו. מחוגי השעון נעו במהירות קדימה, והשניים ישבו והגו בתורת ה' ללא תשומת לב לכל המתרחש סביבם.

אור הנר שעמד בפנינת החדר הפיץ את נגהו על פניו הקדושות של ר' יוזל ועל פני תלמידו, שמילאו את נפשם מצוף התורה בהתלהבות שהלכה והתגברה, וכך היו השניים מתנועעים בקצב ליד הגמרא כשצלליותיהם מפוזרות ומרקדות על קירות הבקתה.

לפתע, גם שללבת הנר החלה לפזז ולרקד, והשניים הבחינו כי נר השעווה עומד להסתיים.

התלמיד רמז לר' יוזל כי מוטב יטכסו עצה בטרם תרד עליהם החשכה, אך ר' יוזל הניד בידו לביטול והשניים שבו להתנועע.

לא חלפו אלא דקות מספר, והנר שריקד את ריקודו האחרון הבלח בשלהבת יפה וגדולה וכבה.

דף ו/ב מאי אישות

התנשמת נטולת העיניים

בסוגייתנו אנו למדים שמותר לצוד את ה"אישות" בחול המועד ובשנת השמיטה. גמרתנו המבררת "אישות" זו מי היא, משיבה: "בריה שאין לה עיניים", והיא סומכת את דבריה בפסוק מתהלים (נח/ט): "כִּמּוֹ שֶׁפָּלֹל תִּמְסֵ יְהֶלֶךְ, נִפֹּל אִשֶּׁת בַּל חָזוּ שְׁמֵשׁ" - האישות אינה רואה את השמש. זיהוייה של ה"אישות" שנוי במחלוקת בין הראשונים.

ראשונים רבים טוענים כי היא התנשמת, אחד משמונת הרצים המטמאים, וכך כתב רש"י (תהלים שם): "והיא תנשמת דמתרגמין אשותא. כך פירושו רבותינו". זו גם שיטת הראשונים במסכת כלים (פרק כ"א משנה ג, עיי"ש בפירוש הר"ש וברטנורא), ובסוגייתנו (ראה שיטה לתלמיד רבינו יחיאל, ופירוש ר"ש בן היתום).

הראשונים מתרגמים את האישות-תנשמת, כבעל חיים שבלשון זמנם נקרא "טלפא" (רש"י שם, ר"ן, מאירי ור"י מלוניל). ה"טלפא" היא בעל חיים הידוע בימינו בכינויו "חפרפרת". ואכן, בספר ישעיה (ב/כ) מפרש רש"י את הפסוק "לְהַשְׁתַּחֲוֹת לְחֹפְרֵי פְרוֹת", כי היו משתחוים לגילולים בדמות חפרפרת, שהיא מין שרץ החופר בארץ ושמו "טלפ"ש".

העובדה האומרת דרשני היא: הן לחפרפרת יש עיניים, ואילו גמרתנו אומרת שה"אישות" היא "בריה שאין לה עינים!" הא כיצד? בעל תפארת ישראל (במבוא לטהרות, יבקש דעת אות י"ג) כתב, כי כוונת הגמרא שעייניו זעירות, אך אין כוונתה שהוא נטול עיניים.

לימים נטל על עצמו רבי יהוסף שוורץ, בעל תבואות הארץ לברר את הנושא, אחר ששמע כי בין החוקרים יש שמזלזלים בחז"ל, כביכול לא ידעו את טבע הברואים. הוא בדק וחקר ומצא, כי אכן לכל החפרפרות עיניים זעירות המכוסות בשער עד שכמעט אינן נראות, ושנים היה שרוי בצער על כך, כלשונו: "וה' יודע ששנים הרבה הייתי בצער על הדבר הזה, כי לא ידעתי להשיב לאנשים, כי לא יכולתי להכחיש המציאות". לימים הוא עלה לארץ ישראל וגילה מין דומה, המכונה כיום "חולד", והוא אכן נטול עיניים! מיד שיגר את תגליתו לחוץ לארץ, אל חוקרי זאולוגיה, וכיום הדבר ידוע ומוסכם גם בקהילת החוקרים. בעל תבואות הארץ מבאר, שחז"ל כיוונו לברייה זו שניזונה משורשי האילנות והזרעים, לעומת החפרפרת שמאכלה תולעים וחרקים ואינה מזיקה לאילנות (ראה מקבציאל שנה ב' גליון ב' עמוד פ"ו, לגבי מה שכתבו התוספות בשם הירושלמי, שהיא "חולדה", ראה שם עמוד פ"ה הערה 41).

על טבעה של ברייה זו כותב בעל ספר חסידים (סימן תקפ"ט), כי הקב"ה ברחמיו בראה נטולת עיניים, מפני שמאכלה מצוי בתוככי החולות ובעמקי האדמה, ואם היתה בעל עיניים, היה חודר אליהן עפר והיתה ניזוקה (שיחת חולין, עמוד תקנ"ט).

דף ז/ב צוואת דעלמא עדיף ליה

עד כמה צריך המצורע להתבודד?

גמרתנו עוסקת בהרחבה בדיני המצורע, בין היתר בדיני הרחקה.

זעילוי נשמת

ר' **יוסף אריה פריד** ז"ל
בן אברהם יצחק ז"ל
נלב"ע י"ז בשבט תשע"ח
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

זעילוי נשמת

הר"ר **יצחק איזנברג** ז"ל
ב"ר מרדכי ז"ל
נלב"ע י"ח בשבט תשנ"ז
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

זעילוי נשמת

ר' **משה פריימן** ז"ל
ב"ר אליהו ז"ל
נלב"ע י"ז בשבט תשס"ה
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

התורה קובעת לגבי המצורע (ויקרא יג/מו): "כָּל יְמֵי אֲשֶׁר הִנָּגַע בּוֹ יִטְמָא טָמֵא הוּא כְּדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשְׁבוֹ". בתקופת שהות בני ישראל במדבר סיני, היה המצורע מורחק משלשת המחנות; מחנה כהונה, מחנה לווייה ומחנה ישראל, ובארץ ישראל הרי הוא מורחק מחוץ לעיר. בגמרתנו מבואר, כי כדי לא להשבית את שמחת החג, אין הכהנים בודקים נגעי צרעת במועד, כדי שלא ייאלצו להכריז עליהם "טמא" והמצורעים יורחקו אל מחוץ לעיר, בדד.

בעיר שאינה מוקפת חומה, אין מצוות שילוח כלל, והמצורע יכול להישאר בתוך העיר. מכאן עולה, לכאורה, כי בערים אלו אין מנועים הכהנים לבדוק נגעים במועד, שהרי המצורע ישאר בחברת בני אדם. ברם, העובדה היא, כי במשניות ובתלמוד אין איזכור להלכה זו!

הגאון רבי יחיאל מיכל אפשטיין זצ"ל, בעל "ערוך השולחן", חיבר גם את "ערוך השולחן העתידי", בו כלל הלכות שאינן נוהגות בזמן הזה, ביניהן הלכות נגעים. בהלכות אלו הוא מבליע חיידוש עצום, כי גם בעיר שאינה מוקפת חומה, חובה על המצורע להתבודד ולא להתערב עם אנשים. לאור דבריו עולה, כי גם בעיר שאינה מוקפת חומה, על הכהנים להמנע מלראות נגעים במועד, כדי שלא יישבו בדד.

דיון מעניין מובא בפוסקים על אודות חובת "בדד ישב מחוץ למחנה מושבו", בהתייחס לפסוק (מלכים ב, ג/ז) "וארבעה אנשים היו מצורעים", הפותח את הפטרת פרשת מצורע. העיר ממנה הוצאו מצורעים אלה חוצה, היא שומרון, כמסופר שם בנביא. מאחר ששומרון היא עיר שנוסדה ונבנתה על ידי עמרי,

אבי אחאב, הרי שלא היתה מוקפת חומה בימות יהושע בן נון. מדוע, איפוא, שולחו המצורעים החוצה? יש שכתבו, כי לדעת הרמב"ם מכל עיר המוקפת חומה, גם שלא מימות יהושע בן נון, על המצורעים להשתלח הימנה (הכתב והקבלה ויקרא יד/מ, וכ"כ רב"צ הופמן בפירושו לויקרא יג/מו, בהערה).

ברם, רוב הראשונים נוקטים, כי המדובר דווקא בערים המוקפות חומה מימות יהושע בן נון (ר"ש ורע"ב ורא"ש בכלים א/ז, רמב"ם ותוס' ערכין לב/ב, רש"י מגילה י/ב ושבועות טז/א, ועי' גם מל"מ בית הבחירה ז/ג). קושייה זו, של שילוח המצורעים מן העיר שומרון, הטרידה את גדולי הדורות. לדעת הגאון רבי עקיבא איגר (תוס' רעק"א למשניות כלים שם), על כרחו יש לומר, כי עמרי לא בנה את שומרון אלא אך חיצה וביססה.

בעל ה"ערוך לנר" (בשורת "בנין ציון" ח"ב סימן ס) חולק על כך, הן בגמרא נאמר כי עמרי הוסיף כרך בארץ ישראל, ואי אפשר לומר כן על עיר מוקפת חומה מימים ימימה! לדעתו ולדעת בעל ה"אור שמח" (במשך חכמה, סוף פרשת מצורע), לא היתה הוצאתם של ארבעת המצורעים הללו מפני דין תורה לשלחם מן העיר, הם אכן לא היו זקוקים להשתלח, אלא שמלכי ישראל שמלכו בשומרון, חפצו להעניק לה מעמד זהה לירושלים - בה מלכו מלכי יהודה - ולפיכך נהגו בה בקדושה; הנהגה חסרת רקע הלכתי.

מעניין לציין כי רבי יהונתן אייבשיץ שאף הוא תמה על הרחקתם של המצורעים מחוץ לעיר, מיישב זאת בכך שצרעתם לא היתה הצרעת של התורה, שהיא עניין סגולי ורוחני בלבד, ללא משמעות רפואית, אלא הם חלו במחלת הצרעת ולפיכך הוצאו החוצה כדי שלא להדביק אחרים. יש שהוכיחו זאת מכך שכיוון שעל המצורע לשבת בדד, כיצד דיברו ארבעת המצורעים זה עם זה? על כרחך שלא היו מצורעים במובן ההלכתי אלא במובן הרפואי ("מרגליות היים" סנהדרין קז/ב אות ט"ו).

אולם, אף אם נאמר כדברי בעל "ערוך השולחן", כי יש חובה לכל מצורע לשבת בדד, ולא רק לצאת מעיר המוקפת חומה, עדיין יתכן כי ממצורעים אחרים אינו צריך להתרחק. אכן, הגאון הרואצ'ובי ("ב"צפנת פענח" על התורה תזרע יג/מו) דן רבות האם חובת "בדד ישב" עושה את המצורע כמנודה והוא אסור בישיבה עם מצורעים אחרים, והוא מביא ראיות שאין איסור בדבר.

דף ח/ב לפי שאין מערבין שמחה בשמחה

סיום כתיבת ספר תורה בחול המועד

אחד הזמנים המתאימים ביותר להכנסת ספר תורה, הוא חול המועד. אנשים פנויים ממלאכתם, שמחים ומלאי חדווה, לבושים בגדי חג. מעניין, איפוא, לגלות, כי רבות דנו הפוסקים אם מותר לערוך הכנסת ספר תורה בחול המועד.

בגמרתנו מבואר, וכך נפסק להלכה, כי אין נושאים נשים במועד, ואחד הטעמים לכך הוא שאין לערב את שמחת הנישואין בשמחת המועד, לאור הכלל "אין מערבין שמחה בשמחה" ("שולחן ערוך" או"ח סימן תקמ"ו, אהע"ז סימן ס"ד סעיף ו).

כל הפוסקים מסכימים, כי ישנן שמחות שאין כל מניעה לערכן במועד, כגון, סיום מסכת. הא ראייה, שבחג שמיני עצרת אנו חוגגים את סיום קריאת התורה, שהיא תקנת הגאונים (ועיין ב"קין אורה" שנתקשה בכך, וראה ב"הליכות שלמה" על הלכות פורים מה שכתב בה). הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל מסביר, כי שונה היא שמחת התורה בכך שאינה שמחה פרטית, זו שמחה על שזכינו לתורה הקדושה ולמכלול המצוות שבה. ואילו הכלל "אין מערבין שמחה בשמחה" קובע, כי אסור לערב שתי שמחות פרטיות. השמחה עצמה, איפוא, מותרת בחול המועד. ברם, בדרך כלל נוהגים לכתוב את אותיות האחרונות של ספר התורה, שעה קלה לפני הכנסתו, ועל אודות כתיבה זו דנו הפוסקים, אם מותרת היא בחול המועד.

אפשר היה למשש את החושך בידים, סיפר התלמיד ברבות הימים. שמץ אור לא חדר אל הבקתה הקטנה, וגם מוחצה לה שרר חושך מוחלט. והנה, שמע התלמיד כי דלת הבקתה נפתחה, ור' יוזל יוצא בעדה.

התלמיד מיהר לצאת בעקבות רבו, כדי לדעת לאן מועדות פניו.

לתדהמתו, התברר לו, כי ר' יוזל יצא לחפש נר ביער. רבי? נר? עשיתי? ביער? באמצע הלילה? שוב הניף ר' יוזל את ידו בננועת ביטול, ותוך שניות מספר נעלם במעבה היער.

התלמיד שב אל הבקתה, ומחשבותיו לא נתנו לו מנוח. כיצד חושב הרבי להשיג כאן נר, האם הוא אינו מבין כי אין מה לעשות?

בעודו אחוז בשרעפיו שמע התלמיד צעדים קרבים והולכים. תוך רגעים מספר נכנס ר' יוזל אל הבקתה כשנר שעווה בידו. בלא אומר דברים תקע ר' יוזל את הנר בפמוט, הדליק את פתילתו ושב אל השולחן בפנים חתומות, כאילו מאומה לא התרחש.

קולו של ר' יוזל שב להדהד ברמה בגגנו את שורת הגמרא בה הפסיקו מתלמודם, ולתלמיד ההמום אף לא נותרה שהות כדי לשתוח בפני רבו את השאלות הרבות שהתרוצצו במוחו.

השניים שבו וצללו בים תלמודם, ושוב חלף הזמן ועבר לו, ואט אט החל השחר לדחוק את גלימת הליל השחורה, שהחלה לפנות את מקומה לא לפני שהבטיחה לשוב למחרת לעת ערב.

ר' יוזל ותלמידו סיימו את הסוגייה, ולתלמיד שהיה מלא קושיות כרימון, נוספה תמיהה נוספת. למרבה פליאתו, ניגש ר' יוזל אל הפמוט, כיבה את הנר שעמד להתכלות, והכניסו לכיס מעילו.

ממתו ר' יוזל שומר לעצמו שאריות שעווה, מלמל התלמיד לעצמו ביראת כבוד.

לאחר זמן שבו השניים אל העיר, ובדרשה הראשונה שנושא ר' יוזל בענייני אמונה ובטחון נתיישבו לו לתלמיד כל תמיהותיו וקושיותיו.

ר' יוזל החל לבאר בפני השומעים את מידת האמונה והבטחון בקב"ה, והחזיר בהם כי הכל מאיתו יתברך, ואל לו לאדם לטעות ולחשוב כי במחשבותיו או בפעולותיו יצליח לפעול דבר מה, אלא ה' הוא המכוון והמנהיג את העולם.

בתוך דבריו של ר' יוזל את ידו לכיס מעילו והוציא ממנו את שאריות נר השעווה ששמר. רואים אתם, נר זה הרי הוא הוכחה למידת האמונה והבטחון. עלינו לבטוח ולהאמין בקב"ה, והוא יעשה את שלו. וכאן סיפר ר' יוזל, כי באותו לילה הוא יצא את הבקתה כדי לחפש נר, למרות שלא העלה על דעתו כי מאן דהוא שיוטט בלילה בתוך היער כאשר נר באמתחתו. ואילו הדרך מן היער אל העיר רחוקה היתה עד מאד, וגם אם היה מגיע אליה והיה מוצא בה נר, כבר היה עולה היום.

ככל זאת, סיפר ר' יוזל, יצאתי את הבקתה כשבלי הידיעה, שאני צריך נר כדי ללמוד תורה. לבד מזאת איני יודע כלום. ואכן, לאחר דקות מספר פגשתי איכר, ש'משום מה' חלף עם עגלתו סמוך אלי ובידוק היה ברשותו נר פנוי.

ר' יוזל המשיך לספר שהאיכר ניסה לנצל את ההזדמנות שנקרתה בדרכו ולדרוש מחיר מפולפל עבור הנר יקר המציאות, אך אני, סיפר ר' יוזל, ידעתי כי הקב"ה המכוון את דרכי העולם, ישלח לי נר במחיר ראוי בלא שאבזבז לריק את מעות הישיבה. שבתו על עקבותי והאיכר שראה שלא יצליח להוציא ממני ממון רב, דלק אחרי ותן לי את הנר במחיר סביר וראוי.

כל קושיותיו של התלמיד נפתרו באחת. עתה הוא הבין מדוע רבו לא התפעל כלל כאשר חזר מחשכת הליל ונר בידו, עתה הבין התלמיד כי רבו כלל אינו חושב זאת למופת או לנס, פשוט הוא בעיניו, כי יהודי הזקוק לנר כדי ללמוד, אם הוא חי באמונה פשוטה ותמימה, הוא יקבל את הנצרך לו. **חלפו** שנים ובביתו של ר' יוזל פרצה שריפה שכלתה את רוב רכושו, שהיה מועט בלאו הכי. התלמידים הכירו את רבם שהתייחס להנאות העולם הזה כאל הבל ורעות רוח, וסברו כי

מלאכת כתיבה בחול המועד נאסרה כליל, כפי שפסק ה"שולחן ערוך" (או"ח סימן תקמ"ה סעיף א'): "אפילו להגיה אות אחת בספר אסור". הרמ"א (שם) מוסיף וכותב, כי איסור זה אינו כולל כתיבה של מי שאינו "אומן".

יש מקרים בהם מוסכם על הכל שלא זו בלבד שאין מניעה לכתוב אותיות בספר תורה בחול המועד, אלא אף מצווה לעשות כן, כגון, קהילה שאין בה ספר תורה לצורך קריאה בחול המועד - הרי כתיבה זו היא "צורך המועד". כך פסק ה"שולחן ערוך" (שם סעיף ב'): "ואם אין להם ספר תורה כלל, אם אפשר... סופרים הרבה יכתבוהו, דצורך המועד הוא". כלומר, גם כתיבת אומן מותרת לצורך זה. הרמ"א מוסיף כי הוא הדין לגבי כתיבת ספרי קודש שזקוקים להם לצורך לימוד בחול המועד.

נידוננו הוא, איפוא, לגבי כתיבת אותיות בספר תורה, הנועד עבור קהילה שיש בה כבר ספרי תורה, ואין בו צורך לחול המועד. כמו כן, האם אדם הכותב לעצמו ספר תורה רשאי לסיים את כתיבתו במועד.

בעל "ערוך השולחן" (שם, סעיף ה') יוצא חוצץ נגד המסיימים את כתיבת האותיות בחול המועד, אם אין זה "צורך המועד": "יש למחות ביד יחיד הכותב ספר תורה ועושה הסיום בחול המועד, ואיסור גמור הוא... והעולם אינם יודעים מאיסור זה וחושבים זה למצווה ושמחת המועד, והיא עבירה גמורה". עוד לא בא נידוננו אל סיומו.

במה דברים אמורים? בכתיבת אותיות שלמות. ברם, הנהוג הרווח הוא, שהסופר משרטט את מסגרת האותיות האחרונות, והמתכבדים לכתוב אות בספר התורה, ממלאים מסגרת זו בדיו. האם גם זאת אסור? ה"שדי חמד" (חלק ט', מערכת חול המועד אות י"ב) מביא בשם ה"בית יצחק" המצדד, כי מילוי אותיות אינו כתיבה האסורה במועד, שהרי אין זה מעשה אומן כלל. רבים מן הפוסקים סוברים כך ומצדדים להקל וכך פסק ה"כף החיים" (אות ו').

מעניין לציין, את שכתב בעל שו"ת "שאילת יעקב" (סי ז'), כי שטח צדדים בנידון לפני הגאון רבי יוסף שאול נתנזון, בעל "שואל ומשיב", והלה השיבו: "ראיתי לפלפול... ובכל זאת מנהג לגמור הספר תורה בחול המועד ולהכניסו בהושענא רבא".

עם זאת, יש מן הפוסקים שנקטו, כי עדיף שלא לעשות כן. ה"בית יצחק" (שם) מספר, כי היה מזרז את הסופרים לסיים את הכתיבה באופן מוחלט לפני חול המועד, ורק אם לא עשו כן, נערך סיום מילוי האותיות בחול המועד (ראה עוד בשו"ת "שבט הלוי" ח"ג סימן צ"ו אות ג').

דף ח/ב אין נושאים נשים במועד

נישואין בפורים - מותר?

בגמרא הנלמדת השבוע בדף היומי, נקריית בפנינו הזדמנות נוספת לעמוד מקרוב אחר אופן הכרעותיהם של גדולי הדורות בפסקי הלכה מתוך הגמרא.

שאל נשאל הרשב"א (שו"ת, ח"ג סימן רע"ו), האם מותר לשאת אשה בפורים.

השאלה מבוססת על כך שבמשנתנו מבואר כי אין לשאת נשים במועד, וארבעה טעמים בדבר: א. אין מערבין שמחה בשמחה, ויש לשמוח בשמחת המועד לבדה בלא לערב בה שמחה אחרת. ב. החתן יניח את שמחת הרגל ויעסוק בשמחת נישואיו, והרי אמרה תורה "ושמחת בחגך". ג. עריכת נישואין כרוכה בטרדות רבות ובטרדות, ובחול המועד אסור לטרות. ד. יהיו שיבקשו לחסוך ממון וידחו את חתונתם לחול המועד, כדי לצוות את סעודת הנישואין עם סעודת המועד, ובכך תידחה קיום מצוות פריה ורביה.

לפי הטעם הראשון, שאין "מערבין שמחה בשמחה", לכאורה, גם ביום הפורים אין לערוך סעודת נישואין, שהרי מהותו של היום היא "משתה ושמחה" ואין לערב בו שמחה אחרת.

הרשב"א השיב, כי אמנם כן, אך הואיל והגמרא הביאה טעמים אחדים, ולפי חלק מהם אין מניעה לשאת אשה בפורים - יש להקל בדבר, כי דין זה הוא מדרבנן ולא מן התורה. כלומר, גם הטעם השני של "ושמחת בחגך", אינו קיים בפורים, שאינו "חג", וגם הטעם הרביעי של דחיית הנישואין כדי לחסוך בממון, שייך רק בחג שיש בו שבעה ימים, וכך יחסוך החתן את סעודת הנישואין ואת שבעת ימי המשתה הבאים אחריהם. אך פורים - יום אחד הוא. וגם אנשים שחסכו הממון עלול לגרום להם לדחות את מועד חתונתם, לא יעשו כן עבור רווח של סעודה אחת בלבד (כן ביאר המגן אברהם סימן תרצ"ו ס"ק י"ח בדברי הרשב"א).

כך גם פסק להלכה השולחן ערוך (שם): "מותר לישא אשה בפורים".

השאלה המתבקשת היא: אילו היו ארבעת הטעמים המובאים בגמרא חולקים זה על זה, ניתן להבין כי מאחר שפורים הוא מתקנת חכמים, אפשר להקל בדבר. ברם, הן ארבעת הטעמים אינם חולקים, אלא מוסיפים זה על זה, לאמר, ישנם ארבעה טעמים מדוע אין לערוך נישואין במועד. מעתה, מאחר שהטעם של "אין מערבין שמחה בשמחה" תקף גם בפורים, מדוע הכריע הרשב"א שאפשר להקל בדבר?

המגן אברהם מבאר, כי לדעת הרשב"א אחד מארבעת הטעמים הוא העיקרי ויתר הטעמים נלווים אליו, ומאחר שלא הוכרע איזה מהם הוא העיקרי, אפשר להקל ולא לקבוע כי לאור הטעם ש"אין מערבין שמחה בשמחה", אין לערוך נישואין בפורים.

שריפת ביתו אינה נוגעת לבלו כלל ועיקר. אולם, להפתעתם ראו התלמידים את ר' יוזל עומד מעל קורות ביתו המפוחמים ונובר בידיו בין ההריסות, כשמרגע לרגע חרדתו הולכת וגוברת. נר, נר היקר איננו, נשמע ר' יוזל מקונן. רב היה כאבו על הנר שאיתו השתמש בדרשותיו כדי להמחיש לשומעיו את מידת האמונה והבטחון בה' יתברך, וימים רבים ניכר הצער על פניו. לא קל היה לו לר' יוזל להשלים עם אבדן הנר היקר לו. ויהי היום, ופניו של ר' יוזל אינו כתמול שלשום, הנהרה שבה והתפשטה על פניו הקדושות, ושמץ מן הצער שאחז בו בתקופה האחרונה לא נראה עליהן. מורי ורבותי, דרש ר' יוזל בפני תלמידיו. יודעים אתם, כי תקופה ארוכה אחזני צער עמוק על נר האמונה שאבד ממני. נר זה היה לדידי סמל לאמונה ולבטחון בבורא עולם. בכל עת שמששתי בו בדי, שבתו והתעוררתי להשכיל כי הכל מאיתו יתברך. הבקר השכלתי להבין אל נכון, כי אין אנו זקוקים לנר זה או להמחשה אחרת כדי להתחזק באמונה ובבטחון בקב"ה, וכי כלום יכול יהודי לחשוב אחרת?

המעניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: תד. 474 בני ברק, פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף ה/א וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון

וקנה בליבו ציון

פירש בעל "ילקוט הגרשוני" דרך רמז: **בראותו** עצם אדם ויתבונן באחרית כל אנוש, הרי זה יבנה אצלו בליבו ציון, לבל יחסא... (לקוטי בתר לקוטי).

דף ה/א צריך להודיע צערו לרבים

מטרת ביקור חולים

בנדריים (מ/א) נאמר, שאין לבקר את החולה בשעה שאין חוליו ניכר כל כך, לפי שאז לא יתפללו עליו המבקרים.

למדנו מכאן, כותב הרמב"ן בספרו תורת האדם (שער המיחוש), כי מטרת בקור חולים גם בכדי שיתפללו עליו, כאמור כאן בגמרא שיש לאדם להודיע צערו לרבים כדי שייבקשו עליו רחמים. "הלכך", הוא מסיים, "המבקר את החולה ולא ביקש עליו רחמים - לא קיים מצווה!"

דף ה/א כל השם אורחותיו... זוכה ורואה...

השם גם אורחותיו

'אורח' דווקא. בזוהר נאמר, שדרך משמעה דרך כבושה, ואורח הוא נתיב של עראי. מי שלא רק דרכיו הקבועות אלא גם אורחות העראי שלו מדוקדקים בתכלית, הוא זה שיזכה לראות בישועת ה'... (מראית העין).

דף ה/א כל השם אורחותיו - זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה

דרך כנגד דרך

בספרים הקדושים כתוב, שלעולם הבא מניחים את הנשמה לילך בנתיבים בהם רק דרך אחת מובילה לגן עדן. עליה לתעות ולטעות עד שהיא מגיעה. **השם** אורחותיו בעולם הזה, מראים לו מיד את הדרך הנכונה... (חפץ חיים, נ"ך עמוד ס"ו).

דף ח/ב אין מערבין שמחה בשמחה

שמחה בשמחה...

בחג סוכות אחד חלתה בתו של רבי מאיר מפרמישלאן במחלה אנושה. בהגיע יום שמחת תורה היתה במצב חמור ביותר, וקרובה היתה לגסיסה רח"ל.

משכך, מסיק המגן אברהם, מאחר שגדולי הראשונים נקטו כי הטעם העיקרי לאי עריכת נישואין במועד הוא ש"אין מערבין שמחה בשמחה", לפיכך "נראה לי שיעשה החופה ביום י"ג" ולא ביום הפורים עצמו.

ואילו הכתב סופר (שו"ת סימן קל"ח) המאריך בביורו הלכה זו, מעלה סברה נאה לביאור דעתו של הרשב"א. לדעתו, גם הרשב"א סובר כי להלכה נקט שהטעם העיקרי הוא "אין מערבין שמחה בשמחה", אך טעם זה תקף בימים בהם נצטוונו לערוך שמחה מיוחדת עבור אותו יום, כגון, "ושמחת - בחגך", מצווה לערוך שמחה עבור החג. משכך אין לערוך שמחת נישואין בחול המועד, כי נמצא שאינו עורך שמחה עבור החג. ברם, הכי ביום הפורים נצטוונו לערוך שמחה עבור יום הפורים? לא! כל שתקנו חכמים הוא שניהם שמחים. איך? מה זה משנה... ערוך חתונה, משתה, כל מה שמשמח, ובלבד שתשמח (ראה גם הליכות שלמה - פורים).

השערי תשובה (ס"ק י"ב) מסכם את הדיון, כי למעשה נוהגים באירופה לשאת נשים בפורים, ואילו המשנה ברורה (ס"ק כ"ח) הביא בשם החמד משה, כי ראוי לערוך את החופה אחר סעודת הפורים. בשו"ת שערי צדק (פאנעט, או"ח סימן קל"א) מעיד, כי מנהג מדינתו להקל ושמע כי כן המנהג בליטא, שחתונות נערכו ביום הפורים במעמד גדולי הדור. ואילו הכתב סופר (שם) כותב, כי בהונגריה לא פשט מנהג זה, ובשעת הדחק, אם אין אפשרות לערוך את החתונה במועד קרוב, יערכו את הנישואין אך בלא סעודה.

דף ח/ב אין חופרין כוכין וקברות במועד

חפירת קבר לאדם חי

בחלק יורה דעה סימן של"ט מפרט השולחן ערוך כיצד יש לנהוג באדם גוסס רח"ל. הרמ"א מביא: יש אומרים, כי אסור לחצוב קבר עבור הגוסס.

חציבת קברים באופן סתמי: החיד"א (ברכי יוסף או"ח סימן תקמ"ז) תמה, הן בסוגייתנו מבואר, וכן נפסק להלכה (שם), כי אין לחפור קברים בחול המועד כדי להכניס למתים עתידיים. משמע - דווקא בחול המועד אסור, אך בימים אחרים מותר! הברכי יוסף מבאר בשם רבי אברהם אמיגו (וכ"כ בהגהות יד שאול שם), כי גמרתנו עוסקת בחציבת קברים באופן סתמי על ידי אנשי החברה קדישא, שתפקידם לדאוג שבית העלמין יתפקד, ואינם מתכוונים בחציבת הקברים עבור אנשים מסויימים דווקא ובכך אין חשש.

מדוע אין לחפור קבר לאדם גוסס? כדי שלא להרע את מצבו המעורער ממילא של הגוסס, ביקשו למנוע מצב שבעודו מוטל על ערש דווי יתודע לכן שקברו נחצב והולך... אכן, הרמ"א מציין את הריב"ש כמקור למנהג זה, והריב"ש עצמו כתב (שו"ת סימן קי"ד): "וכל זה אינו אלא על החולים, כדי שלא תטרף דעתם עליהם, אבל הבריאים העושים קבריהם ותכריכיהם לעצמם לכבודם, אין חשש בזה".

עם זאת, יש מן הפוסקים הנוקטים, שאף שאין איסור מעיקר הדין, יש להמנע מחציבת קבר מחיים, מפני שהוא כ"פותר פה לשטן". כך גם עולה מדברי בעל ערוך השולחן (יו"ד סימן של"ט סעיף ה'), אך הוא מדגיש, כי פתיחת פה לשטן עלולה להתגולל דווקא על החולה, אך באדם בריא אין בכך משום פתיחת פה לשטן.

ראוי לציין, כי אף על פי שלכל הדעות אין חשש בחפירת קבר לאדם בריא, ובוודאי שאין חשש בחפירת קברים באופן סתמי - כמוכח בסוגייתנו, אך אין להשאיר קבר פתוח במהלך הלילה, כפי שהביא הרמ"א (שם) מדברי צוואתו של רבי יהודה החסיד. עם זאת דנו האחרונים, אם די בכיסוי הקבר במחצלות ובנסרים, או שמא יש צורך למלאותו דווקא בעפר [החפירה נדרשת באיזורים הרריים, בהם יש צורך לחצוב את הקבר].

באמצע ההקפות ניגשו החסידים אל רבי מאיר והודיעוהו כי מצבה מחמיר והולך. נכנס רבי מאיר לחדרה, ראה את מצבה, יצא משם והחל להתפלל: "רבנו של עולם! ציוית לתקוע בשופר בראש השנה - ומאירל תקע; ציוית לשמוח בשמחת תורה - ומאירל שמח. והנה עשית את בתו חולה, וצריך מאירל לקבל זאת בשמחה, שהרי יש לברך על הרעה כעל הטובה - אבל הרי אין מערבין שמחה בשמחה...".

רבי מאיר הוסיף להתפלל על בתו, ולשמחתו הרבה נושעה ונתרפאה (מעינה של משנה).

המת וימי חול המועד

אמר בעל הארץ צבי מקוז'יגלוב: **יש** לדעת שאין זה מקרה בעלמא שדיני אבלות המת נסדרו במסכת מועד קטן.

השייכות בין השניים היא, שמהות קדושת חול המועד היא מפני ש"יש קדושה לפניו ולאחריו" (חגיגה י"ט/א). אין לימים אלו קדושה עצמית, אלא יונקים אותה מהימים שלפניהם ושלאחריהם.

בדומה לכך במת: בזורה (שה"ש ספ"ז) נאמר, שגם מעלת המת מסיבה זו: קדוש היה בחייו - "והתקדשתם והייתם קדושים" (ויקרא יא/מד) - ולאחר תחיית המתים יחזור לקדושתו.

אף המת, כחול המועד, "יש קדושה לפניו ולאחריו..." (ארץ צבי, סוכות תרפ"ט).

האבל יהפך למועד

תמה האדמו"ר מגור בעל האמרי אמת זצ"ל: מדוע נכתבו עיני אבלות במסכת מועד קטן? ונעה:

לפי שלעתיד לבוא יהפך אף האבל גופו למועד... (אמרי אמת ליקוטים, דף ק"ג).

דף ט/א אורח חיים פן תפלט

הדרך: אי פילוס

יסוד החיים הוא, היה דורש רבי ירוחם ממיר - לא לפלט, חטוף ואכול. העולם הזה נבנה על יסוד זה שיש לאדם לחטוף מצוות ומעשים טובים מכל הבא ליד.

זהו ביאור דברי רש"י כאן: "מצוה שבאה לידך בין גדולה ובין קטנה - עשה". כלומר: אל תדחה מצווה קטנה מפני גדולה עתידית. חטוף מיד ואכול. והנסיון מורה, היה מסיים, כי המפלט אורחות חיים, דוחה הקטנות מפני הגדולות, סוף שהוא נעשה מזלזל במצוות כי מכיון שהקב"ה ברא את העולם באופן של 'אי פילוס', אי אפשר לצעוד בו אחרת... (דעת חכמה ומוסר, א/רכב).

דף ט/ב יהא רעוא דתזרע ולא תחצד

ברכה כפולה

מדוע ברכוהו בנוסח הנראה כקללה? **ביאר** המהר"ם פדואה: חפצו שהוא יציע ברכות אלו לפני אביו, רבן שמעון בן גמליאל, ואביו יבארן לו וממילא יחול השפע על ידי זה שיצא מפה קדשו של רבן שמעון בן גמליאל...

לעילוי נשמת
מרת שרה מרגלית ע"ה
 (לבית גוטמן) ב"ר יעקב ז"ל
 נלב"ע י"ט בשבט תשס"ה
תנצבה
 הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
ר' ישעיהו עברוני ז"ל
 ב"ר מרדכי ודינה ז"ל נלב"ע ט"ו בשבט תשס"ט
תנצבה
 הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

מאירים
 את מסכת מועד קטן חגיגה

הומרא המושלמת המחברת את הש"ס על לומדיה

הדפוס: מא"מ מיקד ספוסק נתי הקק לליסוד

• נוסח תנ"ך ופירושים מה: יסודות מייבס ומסורת ס"ל
 מסורת הש"ס של י"ד וי"ד • תנ"ך ופירושים והתוספת
 מיקדים ומפוסקים מיוון בשרשית • יקני מודר להקלת
 הקריאה והלשון טוב קיים

• מסופט מסכת מיוון וקף להוללת ליסוד הש"ס • ספי
 וקדך נוסח בארץ ליטמות - אצרות המטה • להוללת
 הליסוד כהוללת למקנה עדי חוימר תפלא מארות הוללת
 הרעשה כהוללת קין בוספת

הופיע! מסכת מועד קטן חגיגה

מיקד ישיר לגמרות "דף היומי": 02-804-3333

קני זהריר